

**MARSEL BRIONNING “MENKIM, SOHIBQIRON-JAHONGIR TEMUR”
ASARIDA AMIR TEMUR OBRAZI KINORASSOM NIGOHIDA**

MRDI II bosqich magistranti

Anorboyev Dilmuhammad Hasanboy o'g'li

Kino san'atida ma'lum bir kino asarni yaratish jarayoni katta mehnatni talab etadi. Bu borada ayniqsa telefilm va kinoning tasviriy yechimi ijodiy jarayonning dastlabki muhim bosqichi sanaladi. Ma'lum bir asarni tasvirga olishdan avval u kinorassomi nuqtai nazaridan puxta o'r ganiladi. Asar qahramonlari xarakteri, voqealar rivoji, dekoratsiyalar, ziddiyatli holatlar va kulminatsion nuqta, yechim kabi bir qancha xususiyatlar ko'rib chiqiladi.

O'zbek kinorassomlari orasida I.Gulenko, A.Slagin, B.Chelli, V.Sremyan, V.Sinechenko, E.Kalantarov, S.Ziyomuxammedov, N.Rahimboev, B.Nazarov, S.Alibekov kabi postanovkachi rassomlarning o'rni beqiyosdir. Ularning o'ziga xos uslublari va professional yondashuvlari orqali filmlardagi deyarli har bir kadrda personaj va holatlarni yaxshi ochib bera olishgan. Ular yaratgan filmlarida badiiy lavhalar orqali dekoratsiyalar, tashqi manzaralar va fondan ko'ra personajlarning his-tuyg'ularini filmda yaqqol ko'rsatishga harakat qilganlar. Ular tomonidan yaratilgan har bir kartina, nafaqat rassom ijodini balki ularning yuksak, insoniy tarjimai holini hikoya etuvchi omilga aylanib boradi¹.

Tarixiy shaxslar bilan bog'liq filmlarni yaratishda qahramonlarning, ayniqsa bosh qahramon obrazini yaratish bir muncha murakkab jarayondir. Uning tashqi ko'rinishi, ichki olami, insoniy munosabatlari va xarakter xususiyatini to'la ochib berish va tasvirdagi realligini ta'minlash bugungi kunda telefilm va kinoning tasviriy yechimi oldida turgan actual mavzulardan birdir.

Bugungi kunga kelib tarixiy shaxslar obrazini kinofilmda aks ettirish jarayoni bir qadar jonlandi. "Alisher Navoiy", "Amir Temur", "Alpomish", "Mirzo Ulug'bek", "Mirzo Ulug'bek", "Islomxo'ja" kabi filmlar buning misolidir.

---

¹Aminov H. R. Kino kompozitsiyasi. T.: "IQTISOD-MOLIYA" 2017 y. 10 b.

Tarixiy shaxslarimiz orasida yurtimiz davlatchiligi tarixida buyuk bobokalonimiz Sohibqiron Amir Temurning o'rni beqiyosdir. Uning jahon xalqlari orasidagi tarixiy xizmatlari barchaga ma'lum.

Fransuz yozuvchisi Marsel Brionning "Menkim, Sohibqiron-jahongir Temur" asarini kinofilm darajasiga olib chiqish ham buyuk ajdodimizning xizmatharini e'tirof etishning bir ko'rinishidir².

Asar Amir Temurga bo'lgan cheksiz hurmat va uni ulug'lash ruhida yaratilgan bo'lib, 1963 yilda Parijda chop etilgan. Asar voqealari Sohibqiron Amir Temur tilidan hikoya qilingan bo'lib, unda Amir Temurning hayoti, bolaligi, o'smirlilik, yetuklik davri xotiralari, sultanat hukmdorligi, umri davomida olib borgan jangu-jadallari va buniyodkorlik ishlari haqida so'z boradi. Muallif asarning ko'pgina o'rinalarida badiiy to'qimalardan foydalangan bo'lsada, lekin asarga asos sifatida "Temur Tuzuklari" Sultoniyashahri yepis kopi xotiralaridan foydalanganligi e'tirof etiladi.

"Menkim, Sohibqiron-jahongir Temur" asarida Amir Temur o'tkir aql va bilim sohibi, mohir jangchi, o'ta xudojo'y va diniy bilimlarni mukammal egallagan taqvodor, yuqori darajada salohiyatli odil davlat rahbari, yengilmas va dushmanlariga shavqatsiz sarkarda, va ilmu-ma'rifat homiysi sifatida aks etadi.

Kino rassomi Amir Temur siymosini yaratishda avvalo asarda keltirib o'tilgan Sultoniyashahri yepis kopi xotiralariga tayanishi maqsadga muvofiqidir. Unda Amir Temurga nisbatan "Temurbek garchi hozirda yoshi o'tib qolgan bo'lishiga qaramay hali ham jismonan baquvvat, safar zahamatlariga bardoshli, janglarda faol. Kecha-yu kunduz vaqtini sarhadsiz kengliklarda, ochiq osmon ostida o'tkazadi.

Aytishlaricha, Temurbek yoshligida juda kelishgan, dilbar yigit bo'lgan ekan.O'sha xushbichimlikning nuqsi urgan hozirgi qiyofasi-yu, tashqi ko'rinishi buni isbotlab turibdi.³" kabi iliq so'zlar keltiriladi. Ko'rinib turibdiki, qahramon

---

²«O'zbekistonadabiyotivasan'ati» gazetasi. T.: 2007 y. 37-son.

³BrionMarsel. "Menkim, sohibqiron- jahongirTemur". T.: "YANGI ASR AVLODI" 2018 y. 19 b.

yoshligida juda ham kelishgan, baquvvat, epchil, keksayganda ham ko’rkam, o’ta va johatli va yengil mashukmdor obrazida gavdalanadi.

Asar qahramonining yoshlik davrlarini aksettirish ham o’ziga xos ijodiy yondoshuvni talab etadi.Bunda asosan asardagi eng qiziqarli yoshlik voqealari, qahramonning bolalik xotiralari asos qilib olinadi. “...har qanday ishni ham chapqo’l, ham o’ng qo’lda bajarish qobiliyati bor edi menda. O’qishga borganimdan so’ng har ikkala qo’lda qiyalmay xat yozishima yon bo’ldi. Ulg’ayib har buzarb mashg’ulotlari bilan shug’ullana boshlaganimda, qilich sirmashda ham o’q-yoyni ishlatishda ham ikkala qo’limni birdek ishlata olishi mumkinligini his etdim.”⁴ – singari Amir Temurning bolalik xotiralari qahramonning tashqi imkoniyatlarini ochib berishda anchayin qo’l keladi.

Asar qahramonining jismoniy imkoniyatlarini ko’rsatib beruvchi Amir Temurning o’smirlik davri xotiralari ham e’tiborga loyiqdир. Shu davrdan boshlab qahramonimizda keying umr bosqichi obrazlarini yaratish uchun boshlang’ich davr hisoblanadi.Asardagi Amir Temurning o’smirlik davri xotiralaridan olingan “Yoshi mo’noltiga to’ldi. Jang san’atini shunchalar o’zlashtirdimki, tengdoshlarimdan birortasi ham kurash, o’qotish musoboqalari damenga tenglasha olmasdi.Mushaklarim shuqa darkuchga to’lgan ediki, agar osmonga qaratab o’qotsam, u bulutlar orasida ko’rinmay ketar, oradan ancha vaqt o’tib qaytib tusharedi.Og’ir vaznli ko’plab kurashchilardan kamina epchilligim bilan ajralib turardim.”⁵ – ushbu jumlalar qahramonning tashqi jismoniy imkoniyatlarini to’la ochib berishga xizmat qiladi.

Qahramon o’n olti yoshida jismonan baquvvat, aqlan zukko, epchil bahodir yigit qiyofasida aks ettiriladi.Yuqorida aytganimizdek,asar voqealariga asoslasak, shu davrdan boshlab qahramonning filmdagi o’rni boshqa obrazlardan yaqqol ajralib ko’rina boshlaydi.

Qahramonimizning yigirma yoshlarida Samarqand hukmdori Amir Yaxmak xizmatiga o’tishi, uning sarkardalik maqomiga erishishi, qora xitoylar bilan

⁴BrionMarsel. “Menkim, sohibqiron- jahongirTemur”. T.: “YANGI ASR AVLODI” 2018 y. 10 b.

⁵BrionMarsel. “Menkim, sohibqiron- jahongirTemur”. T.: “YANGI ASR AVLODI” 2018 y. 15 b.

bo’lgan jangdagi ko’rsatgan g’alabasi, keyinchalik hokimiyatni o’z qo’liga olishi va endilida qo’shning eng kuchli jangchisi va amiriga aylanishi rassomni gohida uni ham aqlan, ham jismonan yetuk qiyofada tasvirlashga undaydi.

Amir Temur Samarqand hokimiyatini qo’lga kiritgach o’zining zafarli yurishlarini boshlab yuboradi. Shunday voqealardan biri, asarda tasvirlanganidek hijriy 760 yil (milodiy 1369 yil) da Ami Temurning Chochga harbiy yurishi voqeasi darassom quyidagi holatlarga e’tibor qaratishi lozim.

1. Qahramonda aynikuch-quvvatgato’lgan, jismonan baquvvat, jang qurollarini ishlatishga mohir pahlavon, o’ta qattiq qo’l va intizomli sarkarda ko’rinishini yaratishga ahamiyat berishi.
2. Rassom Amir Temurning jangga kirish voqealarida tasvirlashda qahramonni baquvvat otustida, asarda tasvirlangan “Men har doimgidek ikki qo’limda ikkita qilich bilan jang qilmoqda edim. Dubulg’am, egnimdalat-“chahoroyna”⁶. Tanam qisqasi dushmanning zarbasidan yaxshi himoyalanganedi.⁷” – kabi o’rinlarga e’tibor qaratish lozim.
3. Qahramonni bardoshli, metiniroda liqilib tasvirlashda oyog’iga kuch bilan kelib qadalgan o’q kelib tegsada, jangchilarining ruhini tushirmaslik uchun joyidan qimirlamagan o’rinlariga diqqatni qaratish kerak deb hisoblanadi.

Xurosondabo’lganjangvoqealaridaqahramonnitasvirlashda Amir Temurning otustidan turib dushmanga zarba berishda otningikki old oyoqlarini yuqoriga ko’tarilishiga, uningqo’lidasekira-dastasi uzun jang boltasi bo’lganligiga ahamiyat berish kerak.

Amir Temurninga sarvoqealariga ko’ra, uning saltanatidan qaroqchiyo o’g’ri chiqqan hududning oqsoqollari jazolanishi, tinch aholi nitalagan amaldorlarning o’ldirilishi, unga isyon qilganlarga shavqat qilinmasligi hattoki o’z o’g’lini jangning eng xatarli vaziyatlarga tashlashi, hammaning uning qarshisida titrab turishi uning o’ta qattiq qo’lligini, va johatini ko’rsatsa, shu bilan birga olim

---

⁶ “Lat”-“Chahoroyna”- metal nimcha, olvaortidasilliqmetallparchalariyopishtirilgan. Ularquyosnuridayaltirab, oynakabinurqaytarib, dushmanningko’ziniqamashtirib ,mo’ljahnianiqlishgaxalalberadi.

⁷ BrionMarsel. “Menkim, sohibqiron- jahongirTemur”. T.: “YANGI ASR AVLODI” 2018 y. 68 b.

ufuzalolarga, ilm ahllariga bo'lgan izzat ikromiuning yumshoq felli, mulohaza korin son qiyofasida tasvirlanishiga turtki bo'ladi.

Marsel Brionning fikrlariga ko'ra Amir Temur ko'p vaqtini harbiydek o'tkazuvchi inson, nigohlarida no'tyonib turuvchi sarkarda, o'ta talabchan ota, odil podsho, sermulohaza inson, maishat va dunyo matolariga befarq haqiqiy dov yurak hukmdor qiyofasida tasvirlanadi.

Rassom tomoshabinga Amir Temur obrazi orqali mukammal inson, odil hukmdor, zulmu-zo'ra vonlikka qarshi kurashuvchi, bilimli va zukko shaxs qiyofasini yetkazishga urinadi. Insonning yuksak axloqiy sifatlari, matonati, jasurligi va odilligi uni albatta kamolotga yetkazishini va buyuk ishlarni amalga oshira olishini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, rassom tomoshabinga ushbu asarni ishlash jarayonida ko'proq tarixiy shaxs siymosini aks ettirishga urg'u beradi, uning yuz ifodalari, keskin gavda plastikasiga mahorat bilan yondashadi. Bosh qahramonni ko'plab ommaviy sahnalarda, katta-katta guruhlarda markaziy o'rinda tasvirlaydi.

Foydalanilgan abiyotlar ro'yxati

- 1.** Aminov H. R. Kino kompozitsiyasi. T.: "IQTISOD-MOLIYA" 2017 y.
- 2.** «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» gazetasi. T.: 2007 y. 37-son.
- 3.** Brion Marsel. "Menkim, sohibqiron- jahongirTemur". T.: "YANGI ASR AVLODI" 2018 y.
- 4.** Samadov O.N. "San'attarixi" T.; 2015 y.